

mateix vacil·la en sa opinió; però la seva aportació, sigui el que es vulgui el resultat final de la recerca, no minvarà en sa valor.

En aqueix estudi li surten al pas els monuments pireneus de Sant Genís les Fonts, Sant Andreu de Sureda i Arles del Tech. «L'art de l'escultura—li fa dir aquesta troballa—s'ha promptament desenrotllat en les províncies compreses entre els Pireneus i la Loire més aviat que en les que es troben al Nord d'aquest riu. A judicar pels monuments avui existents, aquesta opinió sembla fundada. En tot cas, és al Migdia on cal anar a cercar les més antigües escultures de data certa que posseïm. La primera, quant a la data, orna la llinda del portal de l'església de Sant Genís les Fonts (Pireneus orientals). Ella remunta a l'any vint-i-quatre del regnat del rei Robert, és a dir, de l'any 1020.» Després ressegueix els altres monuments escultòrics més antics del Rosselló: la llinda de Sant Andreu de Sureda, la creu de la façana de Santa Maria d'Arles del Tech. L'escola sembla primerenca, però de lenta creixença. Les escultures posteriors no tenen la bellesa de les del Nord ni la de les de la Provença. Les que coneixem datades de Guillem Jordà († 1186) i de F. de Soler († 1203), conservades a Elna, són assats rústegues; però ella s'estèn seguint tot el Pireneu i és l'única de l'extrem occidental d'Europa que enllaça el començament del segle XI amb l'escultura gòtica.

Els darrers anys de sa llarga vida es retirà a son castell de de Saillant, on morí pel gener de 1921. Son darrer esplai científic fou escriure l'*Architecture religieuse à l'époque gothique*.

Aquesta darrera obra fou acabada, dèiem suara, pel deixeble M. Marcel Aubert, successor en la seva càtedra de l'Escola de Cartes. Bé és això per a nosaltres un exemple i una ensenyança. Quicherat, Lasteyrie, Lefèvre-Pontalis, Marcel Aubert són la sèrie dels titulars de la Càtedra d'Arqueologia de l'Escola de Cartes. A cada un d'aquests noms, que formen una excelsa dinastia d'elecció, l'acompanya innombrable bibliografia, i cada un d'ells representa un progrés per a la ciència. ¡Quin contrast amb les càtedres oficials d'Espanya, proveïdes per les clàssiques oposicions, regentades sovint per anònims en la ciència i quasi sempre sense el títol d'un llibre original! El contrast es troba també en la memòria de sos deixebles, escampats pels arxius i les biblioteques de França, plens de perdurable veneració. — J. P. C.

Eugeni Lefèvre-Pontalis

Morí Eugène Lefèvre-Pontalis el 31 d'octubre de 1923 en la seva casa de camp de Vieux-Moulin, prop de Compiègne. Era president de la Societat Française d'Archéologie i fou durant anys director del *Bulletin Monumental* i l'animador i organitzador dels Congressos que han estudiat tota la França. Successor d'En Lasteyrie en la càtedra d'Història de l'Art de l'Escola de Cartes havia tingut ocasió d'estudiar els monuments arquitectònics catalans. Aquest estudi fet amb mètode rigorós, amb una anàlisi profunda i una comparació abundant ha restat com a model de probitat científica.

Catalunya l'ocupà en el volum del Congrès celebrat a Perpinyà i després en el treball que preparava i que ha quedat sense fer sobre l'arquitectura romànica del Nord d'Espanya.

Fotògraf expert havia reunit un immens tresor fotogràfic d'una part de Catalunya. Aquestes fotografies sortiren poc a poc per a il·lustrar els articles del *Bulletin Monumental* i ara han quedat com un tresor, per als estudiosos que la França acumulava en sos arxius fotogràfics.

Qui això escriu tingué ocasió de veure l'immens aplec en sa casa acollidora de París. Home de ciència que de vegades semblava fret i impassible davant la multitud dels que assistien als Congressos de la «Société d'Archeologie Française», sentia profundament l'art medieval i era un amic afectuós dels arqueòlegs catalans — J. P. C.

Emile Cartailhac (1845-1921)

Fou l'il·lustre professor de la Universitat de Tolosa, entre tots els estrangers que havien treballat sobre els nostres materials prehistòrics aquell a qui més devíem, particularment per haver estat sovint el primer de plantejar els nostres problemes al món científic i de fer, d'una munió de materials dispersos, un cos de doctrina incorporable als resultats generals.

En Cartailhac era un dels més eminents investigadors del paleolític, i a França són moltes les investigacions que comptaren amb el seu concurs personal, i gairebé tots els actuals prehistoriadors han tingut en ell un mestre i un constant conseller i encoratjador. Aquest era un dels mèrits prin-